

De inventaris van het archief van de Belgische afdeling van de Vierde Internationale

Rik De Coninck, departement Archief
AMSAB

Trotskisme, of het revolutionaire socialisme

"Het aansluiten bij de revolutionaire wereldstrijd van nieuwe massa's, voor het merendeel niet-proletariërs, alsook van hun bewustwording van de problemen van de opbouw van het socialisme, geven een "tweede leven" aan de gedachtenstromingen die historisch verslagen werden in hun primitieve vorm. Dit is het geval met het anarchisme en vooral met het trotskisme. Dit laatste ontkende, bij zijn oorsprong, de mogelijkheid het socialisme op te bouwen in één enkel land.

[...]

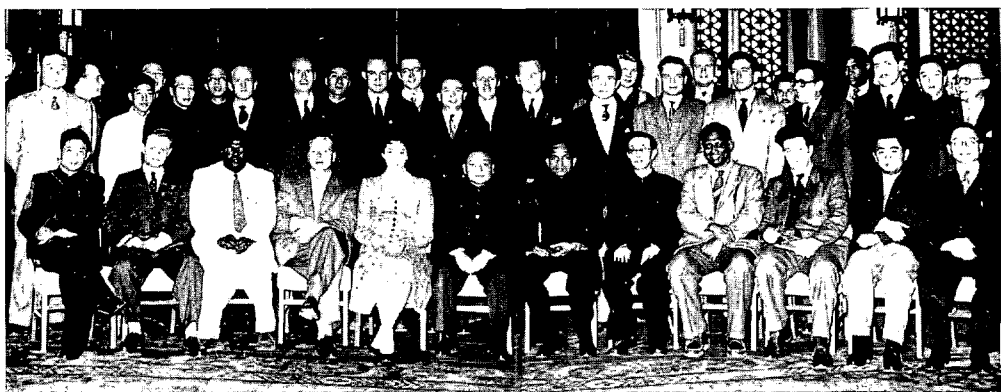
Blijft nog altijd vandaag dat het trotskisme nog altijd de scheurmakers in de kommunistische beweging en van de internationale arbeidersbeweging inspireert. Zijn rol is "op het ideologische vlak" het anti-sovjetisme, het anti-kommunisme, het gauchisme, voedingsbodem te geven, alle strekkingen tot avonturisme aan te moedigen, "wetenschappelijke" en "marxistische" alibi's te verschaffen aan de meest verwarde chauvinistische stromingen, de eenheid van de werkelijke krachten voor de vooruitgang en het socialisme dwars te zitten. Men weet dat deze bij ons reeds goede diensten hebben bewezen aan alle "rechtsen" van de democratische en arbeidersbeweging.

Haar invloed is niet te onderschatten geweest in de evolutie van de Chinese Kommunistische Partij, in het bloedige avontuur die de Indonesische Kommunistische Partij naar haar ondergang heeft geleid, in de vergissingen die het leven hebben gekost aan een zo verdienstelijk revolutionair als Che Guevara."⁽¹⁾

Met zo'n kanonnade niet gefundeerde verwijten werden communisten in 1970 gewapend tegen de verderfelijke invloed van de trotskisten. Deze 'demonisering' maskeert een gemeenschappelijk verleden.

Want zoals in andere landen is de trotskistische beweging in België ontstaan uit een splitsing van de communistische partij. Tot 1928 was er in de KPB plaats voor verschillende tendensen. De twee belangrijkste waren enerzijds de groep rond War Van Overstraeten die in 1920 de Belgische communistische partij had opgericht en anderzijds de groep rond Joseph Jacquemotte die in 1921 met 'Les Amis de l'Exploité' afgescheurd was van de BWP. Deze groepen fuseerden in 1921 op aandringen van de Derde Internationale, maar over de initiële geschilpunten (voorhoede versus massapartij, directe revolutionaire actie versus revolutionair parlementarisme, vakbondsstrategie ...) ontstond geen eensgezindheid. De politieke evolutie in de Sovjet-Unie was de aanleiding voor de breuk in maart 1928. Van 1923 tot 1927 woedde er in de Russische communistische partij een bittere machtsstrijd over de bureaucratisering van deze partij. In de loop van die politieke oorlog profileerde Leo Trotski zich als de leider van de stroming die zich verzette tegen die bureaucratisering. Deze oppositionelen verloren het gevecht tegen Stalin.

Een sterke minderheid binnen de KPB, die akkoord ging met de Russische oppositie tegen Stalin, werd uitgesloten uit de partij en richtte de Kommunistische Oppositie op. Ideologisch steunde men op de theorieën van Marx, Engels en Lenin, aangevuld met die van Leo Trotski over de permanente revolutie, de noodzaak van sovjets, het revolutionaire internationalisme, de 'bureaucratische ontarding' van de Sovjet-Unie ... In deze Oppositiegroep

1956: een moment uit de 'entristische' periode. De trotskist Emile Van Ceulen (achteraan, 3^ev.l.) als lid van de SJW op officieel bezoek in China (Vooraan midden 6^e v.l. Deng Xiao Peng)

zaten parlementslid Van Overstraeten en vele regionale verantwoordelijken. De Oppositiegroep ging enthousiast van start, maar werd op haar beurt verscheurd door een strategische keuze: een nieuwe partij oprichten, ofwel heraansluiting vragen bij een oppositie voeren in de Derde Internationale. Ook deze discussie had internationale wortels: tot 1933 hoopte Trotski dat de Derde Internationale kon hervormd worden tot een instrument om de revolutie te verspreiden, en bijgevolg moest er voorlopig geen nieuwe organisatie opgebouwd worden.

De houding van de Duitse communisten en de Komintern tegenover de machtsovername van Hitler in januari 1933 was voor Trotski het bewijs dat de Derde Internationale gefaald had en niet meer omgevormd kon worden tot een revolutionaire organisatie. Trotski concludeerde dat een wereldoorlog onafwendbaar was tenzij er ergens een revolutie slaagde. Een nieuwe internationale gebaseerd op autonome partijen was daarom dringend nodig. In de loop van de volgende jaren zocht hij medestanders om dit project uit te voeren. Uiteindelijk werd in 1938 de Vierde Internationale opgericht.

Door de naziterreur was de Belgische afdeling van de Vierde Internationale op het einde van de oorlog herleid tot een vijftigtal leden. Die handicap werd verzwaaard door een verkeerde prognose over het einde van de oorlog: de PCR had een ongeveer analoog verloop als in 1918 verwacht met een machtsvacuüm en een prerevolutionaire situatie. De trotskisten werden geconfronteerd met het 'chauvinistische enthousiasme' van de bevolking en de trouw van de arbeiders aan de traditionele partijen.

Kort daarna werd een koerswijziging voorgesteld door de leiding van de Vierde Internationale. Het perspectief werd: de basis van de traditionele partijen beïnvloeden.

In verschillende landen had het entrisme plaats in de communistische partijen, in België werd geopteerd voor de BSP omdat men op grond van de analyse van de koningskwestie meende dat een toekomstige radicalisatie zich daar zou voordoen. Bedoeling was niet om van het BSP-lidmaatschap gebruik te maken om propaganda te maken voor enkele revolutionaire ideeën en de beste elementen één voor één te recrutereren, maar wel ervoor zorgen dat algemene ideeën door velen geassimileerd werden, dat er een brede voor-

hoede zou ontstaan die op basis van ervaringen zou komen tot een revolutionair programma.

In 1964 kwam een einde aan het entrisme in de BSP op het zogenaamde 'Onverenigbaarheidscongres' (december 1964): lidmaatschap van de BSP was onverenigbaar met een leidende functie in het MPW of met het schrijven in *Links* en *La Gauche*. De trotskisten wilden die breuk met de BSP zeker niet, maar éénmaal ze een feit was, stuurden ze aan op de vorming van grote organisaties links van de BSP.

In Brussel, waar de trotskisten het sterkst stonden, lukte dat het best met de oprichting van de Union de la Gauche Socialiste (UGS) (honderdvijftig aanwezigen op het stichtingscongres). Kort na de uitsluiting hadden er parlementsverkiezingen plaats. De UGS vormde een kartel met de communisten en Pierre Le Grève werd verkozen⁽²⁾.

In Vlaanderen kwam Marcel Deneckere tot een compromis met de BSP-leiding; binnen de redactie van *Links* waren er slechts enkele dissidenten (o.a. Guy Desolre). Er was ook wat reactie van Socialistische Studenten en Jongsocialisten tegen de beknotting van het tendensrecht. Deze mensen steunden de verkiezingscampagne van Huysmans, ze groepeerden de (kleine) linkerkzijde in de Socialistische Beweging Vlaanderen (SBV) en gaven *De Socialistische Stem* uit (in 1969 vervangen door *Rood*).

Ook in Wallonië moesten de trotskisten zich aanpassen aan de nieuwe situatie. Verschillende waardevolle medewerkers namen ontslag uit de redactie van *La Gauche* (Glinne, Yerna, Cools, Hurez). Het MPW verloor het grootste deel van zijn linkerkzijde.

De linkerkzijde die in het MPW bleef (trotskisten, JGS en sympathisanten), was duidelijk in de minderheid ten overstaand van de

wallinganten. Dat bleek al in januari 1965 toen de Luikse federatie van de opvolger van het MPW, de Parti Wallon des Travailleurs (PWT), opgericht werd: de wallingant François Perin werd de leider van deze sterke federatie. Ook in andere federaties golden die krachtsverhoudingen. Nog tijdens de campagne voor de verkiezingen van 23 mei 1965 werden de tekenen van de naderende breuk duidelijk: de linkerkzijde van de PWT wou een kartel met de communisten, terwijl Perin een kartel met andere wallingante partijen beoogde. Na de verkiezingen fuseerde hij met die partijen en vormde zo het Front Wallon. De trotskisten en een radicale linkerkzijde bleven voortwerken in een afgeslankte PWT. Het eindresultaat na veertien jaar entrisme was beneden de verwachting: er bleven slechts drie kleine organisaties over waarin men kon werken (PWT, UGS en SBV). Ze werden in oktober 1965 overkoepeld door de Socialistische Arbeiderskonfederatie (SAK) die een duizend leden telde.

De trotskisten reageerden verward op deze nieuwe situatie. Het project om een linkse massapartij op te richten was mislukt, de linkerkzijde was in 1965 uiterst verdeeld. De trotskisten hadden gehoopt dat deze verschillende stromingen verenigd uit de confrontatie met de BSP-leiding zouden komen.

In een eerste periode besloot men voort te werken in de SAK, na enige tijd groeide een strekking die 'de jonge voorhoede' wou integreren omdat ze afkerig was van de traditionele partijen en geneigd tot revolutionaire actie. Mei '68 gaf de doorslag in deze discussie: van dan af werd de oprichting van autonome revolutionaire partijen in het vooruitzicht gesteld. Ze moesten in de plaats komen van de radicale linkse partijen van de SAK.

mentatiecentrum van de Stichting Léon Lesoil. Dit alles werd in de loop van het vijfjarig bestaan aangevuld met schenkingen van militanten en enkele afdelingen van de RAL (Gent, Brussel en Leuven).

Van Ceulen werd in 1936 lid van de Brusselsese afdeling van de Revolutionair Socialistische Partij-Parti Socialiste Révolutionnaire, de partij die de pogingen van Leo Trotski om een Vierde Internationale op te richten ten volle steunde. Van 1947 af was hij lid van het Politiek Bureau van de Parti Communiste Internationaliste, de Belgische afdeling van de Vierde Internationale. Hij was bijgevolg één van de belangrijkste actoren van de intrede van de trotskisten in de BSP en haar jongerenorganisatie, de Jeune Garde Socialiste (JGS). Dankzij dit entrisme slaagde Van Ceulen erin om invloed te hebben op de JGS (hij was lid van het Nationaal Bureau). Hij was ook een van de oprichters van *La Gauche* en zat in het redactiecomité. Na de uitsluiting uit de BSP in 1964 was hij actief in de Union de la Gauche Socialiste, in 1971 richtte hij mee de RAL op en was er militant tot zijn dood in 1989.

Dankzij dit uitzonderlijke traject bezat hij het archief - tenminste wat daarvan overgebleven was - van de trotskistische beweging. De oudste interne stukken dateren daarom van 1936.

Van Ceulen had ook ander materiaal verzameld: enkele socialistische brochures van rond de eeuwwisseling en de jaargang 1907 van *L'Humanité*. Voor de tussenoerlogse periode is het fonds rijk aan propagandamateriaal van de socialistische vakbonden, van communisten, anarchisten, anti-militaristen en uiteraard ook van de trotskisten zelf vanaf 1928. De collectie van de trotskistische periodieken - Belgische, Franse en Nederlandse - is onvolledig.

Bijzonder boeiend is de - onvolledige - verzameling van *La Voie de Lénine* en enkele andere illegale bladen. Vanaf 1945 werd enorm veel materiaal van de verschillende trotskistische partijen bijgehouden. Het aantal interne documenten is beperkt voor de eerste periode (jaren '50) van het entrisme; na 1960 zijn er meer verslagen van de verschillende instanties. Zowel de noodzaak aan een autonome interventie, los van het entrisme, als het groeiend ledental kunnen hierbij een rol gespeeld hebben.

Sommige interne documenten zijn waarschijnlijk uniek, want nog nergens anders opgedoken. De kans dat dit alsnog gebeurt is niet bijster groot, aangezien de groep trotskisten rond 1953 gereduceerd was tot een twintigtal leden. Ook in de periode na de uitrede uit de BSP, bleef Van Ceulen de verzamelaar van intern materiaal en documentatie.

Het laatste deel van zijn archief werd later aangevuld met stortingen van lokale afdelingen en militanten en van het ongebruikte materiaal van het documentatiecentrum.

Het documentatiecentrum stond vanaf 1977 materiaal af aan het archief, zodoende verwaagde de scheidingslijn tussen archief en documentatiecentrum. Die schenkingen bestonden uit interne nationale en internationale bulletins en vooral uit propagandamateriaal van buitenlandse groepen en bevrijdingsorganisaties.

(1) Archief Jef TURF, schriftelijke cursus, 1969-1970, 3e les, p. 11.

(2) LE GRÈVE publiceerde onlangs zijn *Souvenirs d'un militant anti-stalinien* bij La Pensée Universelle (Parijs).

R. DE CONINCK, De inventaris van het archief van de Belgische afdeling van de Vierde Internationale, Gent: AMSAB, 1997, 235 p., 400 fr.